

2. Там само.
3. Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО), ф. Р.- 608, оп. 2, спр. 845, 83 арк.
4. Там само, спр. 953, 88 арк.
5. Там само, спр. 845, 83 арк.
6. Там само.
7. Там само, спр. 953, 88 арк.
8. Там само, спр. 1122, 94 арк.
9. Там само, спр. 1013, 88 арк.
10. Там само.
11. Архів НУЧК ім. Т.Г. Шевченка, ф. Р.- 608, оп. 3к, спр. 1249 (без обліку аркушів).
12. Там само.

Анатолій Боровик

ВІД ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ДО ВИЩОЇ (СПОГАДИ)

У моєму тривалому трудовому шляху є один значимий епізод, а саме перехід з посади учителя історії Козелецької загальноосвітньої середньої школи №2 на посаду викладача кафедри історії СРСР та УРСР Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т.Г. Шевченка. Не в кожного учителя виникає можливість і бажання такої зміни трудового шляху. У цих спогадах я намагатимуся відтворити пройдений мною шлях від роботи учителя загальноосвітньої школи до виконання обов'язків науково-педагогічного працівника вищої школи.

У Козелецькій середній школі №2 у середині 70-х років ХХ ст. працювало два учителі історії на повні ставки: я та Валентина Омелянівна Самусь. У кожного з нас було академічне навантаження як у 5 - 9 класах, так і у старшій школі. Окрім того, доводилося виконувати обов'язки класного керівника та керувати історико-краєзнавчим гуртком.

Працюючи у школі, мені також доводилося виконувати обов'язки голови методичного об'єднання учителів історії Козелецького району, до якого входили більше 50 учителів. Кожного місяця ми збиралися у залі засідань методичного кабінету районного відділу освіти для обговорення методичних проблем організації освітнього процесу. До моїх обов'язків входило не лише планування роботи об'єднання, а й визначення проблем обговорення та відповідальних за підготовку інформації для дискусій, виїзд до шкіл з метою проведення відкритих уроків та їх аналізу. Окрім того, мені доводилося керувати на усіх засіданнях та тримати під контролем їх підготовку та проведення. Це дало змогу установити більш тісні контакти з учителями району, дізнатися про їх успіхи в роботі, а разом з тим і проблеми та творчі пошуки багатьох з них.

Разом з тим я брав участь у поквартальних засіданнях керівників районних методичних об'єднань учителів історії Чернігівської області, які проводилися на базі обласного інституту підвищення кваліфікації учителів. Такі зібрання мали теж позитивну роль у обміні досвідом організації роботи методичних об'єднань. Особливо корисними були червневі тижневі чи двотижневі зібрання, на яких

проходило не лише обговорення актуальних проблем, а й проходили екскурсії до навчальних кабінетів шкіл Чернігова і області та м. Києва.

Корисною для мене як учителя історії була участь у вступних кампаніях до вищих навчальних закладів. У Ніжинському державному педагогічному інституті імені М. Гоголя у другій половині 70-х років ХХ ст. для прийому вступних іспитів з історії СРСР запрошували учителів історії з кількох районів Чернігівщини. Так як, на той час в інституті був відсутній історичний факультет та кафедра історії СРСР, а працювала кафедра історії КПСР, то на вступних іспитах з історії екзаменаторами призначали викладача інституту та шкільного учителя історії. На той час вступний екзамен з історії складали абітурієнти, що вступали на філологічний факультет (українська та російська філологія), факультет іноземних мов та на музично-педагогічний факультет.

Важливою для мене була можливість порівняти результати освітньої діяльності різних шкіл, побачити позитивні і негативні здобутки абітурієнтів, а разом з тим зробити висновки щодо подальших власних коректив у роботі. Проте, ще більшу користь для мене відіграло спілкування з викладачами інституту, які мали наукові ступені та вчені звання. Вже на першому екзамені я зрозумів, що присутній на ньому учитель історії є повноцінним екзаменатором, а не якимось допоміжним елементом, що з ним радяться, його думку враховують. Я вдячний за підтримку та поради кандидатам історичних наук, доцентам С.Й. Томеку, І.П. Костенку, В.Б. Сікорському, ст. викл. Г.І. Штепурі. Особливо відзначали вузівські викладачі моє вміння аргументувати екзаменаційні оцінки, коли після моїх пояснень сам абітурієнт визначав оцінку.

За результатами вступної кампанії 1979 р. викладачі інституту не лише дякували мені за роботу, а й радили мені обирати тему дисертаційного дослідження та обіцяли сприяння у її затвердженні. Ректор інституту Ф. С. Арват у розмові зі мною висловив пропозицію подальшої співпраці та можливого трудовлаштування в інституті.

Наступного року я знову брав участь у вступній кампанії Ніжинського педінституту. Цього року у мене встановилися більш тісні контакти з доц. Сікорським В.Б., який цікавився моїми успіхами в роботі. Він знав, що я одружився і чекав поповнення у сім'ї. Крім того, я пояснив ті труднощі з вибором дослідницької теми в учителя сільської місцевості, який потребував постійних консультацій.

Саме тому він пообіцяв, що з наступного навчального року він познайомить мене із своїми товаришами з Київського університету імені Т. Шевченка, які проконсультують мене і допоможуть визначитися з темою дослідження.

З вересня 1980 р. я уже міг спілкуватися з деякими викладачами історичного факультету Київського університету імені Т. Шевченка. Кількома з них була мені запропонована різна тематика дисертаційного дослідження, з якою потрібно було більш детально познайомитися і обрати одну із них.

Відразу відзначу, що процес вибору теми був дуже тривалим. Знайти необхідну літературу у районній бібліотеці було неможливо, тому доводилося їхати до Києва у бібліотеку В. Вернадського. В учителя історії крім одного вихідного дня був ще один методичний день, тобто вільний від уроків. Ось тому і вибір теми дещо затримався. До вересня 1982 р., тобто до остаточного затвердження теми, мною було підготовлено кілька обґрунтувань різних тем.

Остаточний варіант дисертаційної теми вже був визначений у вересні 1982 р., обговорений і затверджений на кафедрі історії КПРС природничих факультетів Київського державного університету імені Т. Шевченка. Завершальним етапом затвердження був розгляд теми на координаційній раді Інституту історії КПУ.

Наприкінці вересня 1982 р. мало відбутися його засідання. Напередодні цього засідання я привіз чистовий варіант обґрунтування теми дослідження і у кабінеті вченого секретаря координаційної ради В.В. Мусієнка перевіряли її правильність оформлення. Несподівано до кабінету зайшов незнайомий мені чоловік. Володимир Васильович Мусієнко підвівся і пішов на зустріч йому. Я теж підвівся і думав вийти з кабінету, щоб не заважати їх розмові. Але гість сказав, щоб я присів, що він зайшов на хвилинку і я не буду заважати їх розмові.

Як я пізніше дізнався, до В.В. Мусієнка завітав Ф.М. Рудич, завідувач відділом науки і навчальних закладів ЦК КПУ. Він повідомив, що не зможе бути присутнім на засіданні координаційної ради, у зв'язку з тим, що їде до Чернігова. Поїздка його пов'язана з наслідками перевірки роботи місцевого педінституту. В.В. Мусієнко показав Ф.М. Рудичу список тем дисертаційних досліджень та список індивідуальних та колективних монографій, поданих на затвердження, та сказав, що присутній тут учитель історії з Чернігівщини. Ф.М. Рудич перепитав мене, де я працюю, скільки років учительною та яку тему дисертації затверджую. Окрім того, В.В. Мусієнко сказав, що читав мою характеристику, надану для прикріплення до кафедри, вона позитивна.

На завершення розмови Ф.М. Рудич запропонував мені у найближчий час з'явитися до Чернігівського педінституту з метою працевлаштування.

Повернувшись до Козельця, я повідомив дружину і батьків про можливу зміну місця роботи та пішов до школи, щоб повідомити дирекцію про необхідність поїздки до Чернігова. У школі, як мені здалося, уже знали про необхідність моєї поїздки до обласного центру та про моє можливе звільнення з роботи, тому і повідомили мене, що уроки мої уже замінені.

Місто Чернігів я майже не знав, тому що приїздив до нього лише на екскурсії та до родичів. У місцевому педінституті я був на короткотривалих семінарах і навіть не знав, де знаходиться історичний факультет та його кафедри. Завітавши до нього цього разу я зайшов до приміщення не з парадного входу, а з двору до старого корпусу і у вахтера дізнався, що історичний факультет знаходився на третьому поверсі. Піднявшись на нього, я побачив вивіску кафедри історії СРСР та УРСР. Лаборант кафедри мені повідомила, що завідувач кафедри на парі, яка через 20 хвилин завершується.

Зустрівшись із завідувачем кафедри доц. М.С. Чуприною, я дізнався, що про мою роботу як учителя історії вони знають від студентів-практикантів, методистів педінституту та від методиста з історії обласного інституту підвищення кваліфікації учителів І.В. Козютинської. Усі вони дуже добре відгукувалися про мою роботу.

Коли мова пішла про моє майбутнє академічне навантаження, то я зрозумів, що на кафедрі залишалась нерозподіленою велика кількість годин. Але коли дізнався завідувач кафедри, що я ще не розраховався на попередньому місці роботи, розмови про моє академічне навантаження він припинив, сказавши, що про це ми детально будемо говорити після мого оформлення на роботу і що без роботи я не залишуся.

Наступним етапом у моєму знайомстві з інститутом було моє представлення декану історичного факультету. Ми разом із завідувачем кафедри історії СРСР та

УРСР доц. М.С. Чуприною зайшли до кабінету Івана Павловича Неліпа. Завідувач кафедри представив мене як учителя історії Козелецької СШ №2, про якого було багато позитивних відгуків як методистів з педпрактики, так і студентів, які проходили практику в учителя А.М. Боровика.

У ході цієї зустрічі я дізнався, що завідувач кафедри М.С. Чуприна за погодженням з деканом факультету направляв на адресу дирекції Козелецької СШ №2 лист-запрошення учителю А.М. Боровику на роботу викладача кафедри історії СРСР та УРСР Чернігівського педінституту. Я пояснив, що цього листа у школі мені ніхто не показував, лише заступник директора говорила, що мною цікавляться у Чернігівському педінституті.

Декан поцікавився у мене, який навчальний заклад я закінчував, яка тривалість мого трудового педагогічного стажу та поставив ще кілька запитань. У подальшій розмові зі мною керівник факультету наголосив на зміні основних завдань, що стоятимуть перед мною у подальшій роботі. Разом з тим побажав у найближчий час завершити оформлення усіх документів та приступити до роботи.

Завітавши до відділу кадрів, я отримав перелік необхідних документів для прийому на роботу до педінституту та окремі бланки для заповнення. Із завідувачем кафедрою ми домовилися, що протягом наступного вихідного дня я заповню необхідні документи та заберу у школі трудову книжку, а уже з наступного тижня я приїду для оформлення на роботу у інституті.

Прибувши до школи, я не зустрів когось із керівників, була лише секретар школи. Вона повідомила, що згідно моєї заяви я звільнений з роботи сьогоднішнім числом і віддала мені мою трудову книжку з належними записами. Подякувавши їй, я пішов додому дооформлювати необхідні документи.

Наступного тижня я оформив усі документи у відділі кадрів і 2 жовтня 1982 р. ректором інституту був підписаний наказ про моє зарахування на посаду викладача кафедри історії СРСР та УРСР Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т.Г. Шевченка. Місцем мого проживання став гуртожиток №2 педінституту, невелика кімната на другому поверсі.

Цього ж дня лаборант кафедри Зоя Іванівна Панченко довела до відому мені моє академічне навантаження. Воно складало 830 год., хоч у інших членів кафедри воно було 550 год. Як вона пояснила, що моє навантаження буде не лише з викладання історії СРСР, а частина навантаження буде з методичних дисциплін.

Дивна картина із академічним навантаженням була у радянській державі. Замість рівномірного розподілу навантаження між викладачами різних кафедр вищих навчальних закладів існували привілейовані кафедри суспільних дисциплін (історії КПРС, історії СРСР, філософії, політекономії) викладачі яких мали максимальне навантаження 550 год. на навчальний рік. Викладачі інших кафедр мали максимальне навантаження до 900 год. От і у мене, хоча більша половина академічного навантаження була з історії СРСР, але частина його, це були заняття з методики, тобто воно було неоднорідне, довелося виконувати 830 год. навчальних занять. Таке ж навантаження було і у викладачів юридичних дисциплін, які працювали на цій же кафедрі.

Перший рік роботи у педагогічному інституті запам'ятався складними періодами навчальної діяльності, коли в один і той же час проходили заняття денного і заочного відділень. Кожного дня у мене як у першу, так і другу зміну було по три пари. Але гірше всього було, коли приходиш із семінарського заняття, де

розглядалися питання історії середньовіччя, а наступною буде пара, на якій з'ясовуватимуться питання історії радянського періоду, а далі – якась методична проблема. Наступного навчального року керівником кафедри були зроблені певні корективи у плануванні мого академічного навантаження. Проте перший рік роботи у вищій школі мені запам'ятався назавжди.

У цьому закладі вищої освіти на різних посадах, від викладача і до завідувача кафедри, професора, доктора історичних наук, я працюю вже понад сорок років. Велика кількість змін відбулася за цей час у його назві, статусі, кількості структурних підрозділів та здобувачів вищої освіти і навіть у його історії. Є надія, що наші нащадки ретельно вивчать та достойно оцінять кожний з етапів його розвитку, а спогади викладачів і колишніх студентів доповнять загальну картину історії навчального закладу.

Валентин Васько

СОЦІАЛЬНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПСИХОТЕХНІКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ (20-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

Професійна освіта, професійна орієнтація та вибір професії молоддю є важливими на різних етапах розвитку суспільства та педагогіки. У цьому контексті актуальним є звернення до історико-педагогічного досвіду психотехніки, що є психолого-педагогічною практико-спрямованою науковою галуззю, яка розвивалася в першій третині ХХ ст. у різних країнах світу з метою удосконалення професійної діяльності особистості шляхом здійснення професійної орієнтації та професійного відбору.

Особливого розвитку ідеї психотехніки набули в українській освіті після встановлення радянської влади. Тому звернемо увагу на особливості суспільного розвитку України у 20-ті – першій половині 30-х років ХХ ст. і визначимо чинники, що сприяли поширенню психотехніки.

Суспільно-політичні процеси 20-х років ХХ ст. безпосередньо впливали на розвиток освіти та науки, зокрема й на розвиток психотехніки.

Соціально-економічне становище в Україні після поразки українських визвольних змагань 1917 – 1920 років було дуже складним. Военні дії, насамперед виснажлива трирічна боротьба УНР за існування, забрали мільйонів життів і призвели до руїни в економіці.

Народний комісар освіти Г. Гринько (1890–1938) у доповіді на Всеукраїнському освітньому з'їзді у Харкові у серпні 1920 року сказав: «Світова війна розрушила в основах весь господарський, економічний світовий апарат... Економічно-господарча руїна виступає на Україні много гостріше, як в Росії» [3, с. 19–20]. Так, в УСРР (така назва існувала до 1937 р., потім вона була змінена на УРСР) на початку більшовицького правління вироблялося лише 10% довоєнного обсягу промислової продукції [16, с. 121]. Подібна ситуація склалася і в сільському господарстві. У 1921 р. воно давало одну чверть довоєнної продукції. Внаслідок цього не вистачало хліба та інших найнеобхідніших продуктів харчування. Країна потребувала нових робочих рук для відбудови господарства [9, с. 14–15].